

REFERENCES

1. Adolf, V. (1998). *Professyonalnaya kompetentnost sovremennogo uchytelya*. [Professional competence of a modern teacher]. Krasnoyarsk.
2. Zymnyaya, Y. (2006). *Kompetentnostnyy podkhod: Kakovo ego mesto v sisteme sovremennykh podkhodov k problemam obrazovaniya*. [Competency-based approach: What is its place in the system of modern approaches to the problems of education]. Moscow.
3. Kuzmyna, N. (1990). *Professyonalizm lychnosti prepodavatelya*. [Professionalism of the teacher's personality]. Moscow.
4. Matushansky, H., Tsvenher, Yu. (2001). *Osnovnye kharakterystyky psikhologo-pedagogicheskoy podgotovki y perepodgotovki predpodavatelya vusshey shkoly na sovremennom etape*. [The main characteristics of psychological and pedagogical training and retraining of a higher school teacher at the present stage]. Moscow.
5. Markova, A. (1990). *Psikhologicheskiy analiz professional'noy kompetentnosti uchitelya*. [Psychological analysis of teacher professional competence]. Moscow.
6. Moroz, O. (2003). *Pedagogika i psikhologiya vyshchey shkoly*. [Pedagogy and psychology of high school]. Kyiv.
7. Nisimchuk, A. (2000). *Suchasni pedagogichni tekhnolohiyi*. [Modern pedagogical technologies]. Kyiv.

8. Ovcharuk, O. (2004). *Klyuchovi kompetentnosti: Yevropeyske bachennya*. [Key competences: A European vision]. Kyiv.

9. Pometun, O. (2004). *Dyskusiya ukrayins'kykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennya kompetentisnoho pidkhodu ukrayinskiy osviti*. [Discussion of Ukrainian Educators on Issues of Introduction of Competent Approach to Ukrainian Education]. Kyiv.

10. Shcherban, P. (2004). *Sutnist pedahohichnoyi kultury*. [The essence of pedagogical culture]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛОСІК Вікторія Георгіївна – викладач кафедри фізичного виховання і спорту Донбаської державної машинобудівної академії.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього фахівця.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LOSIK Victoria Georgiivna – Lecturer at the Department of Physical Education and Sports of the Donbass State Machine-Building Academy.

Circle of scientific interests: professional training of the future specialist.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019 р.

УДК 378:780.06

DOI:10.36550/2415-7988.2019.185.27

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри інструментально-виконавської майстерності

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5840-8178>

e-mail: music1951@ukr.net

БУТЕНКО Тетяна Максимівна –

викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2898-3294>

e-mail: t.butenko@kubg.edu.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТА У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Рівень професійної підготовки студентів музично-педагогічної спеціальності у класичних та педагогічних університетах залежить від рівня організації освітнього процесу відповідно до чинної освітньо-професійної програми та запитів суспільства.

Оскільки всі види фахової діяльності музичного педагога в середніх закладах

освіти безпосередньо пов'язані з грою на музичному інструменті, то важливого значення у навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва в університеті надають саме інструментально-виконавській підготовці, яка здійснюється з метою підготовки компетентних конкурентоспроможних фахівців у галузі загальної музичної освіти, здатних забезпечити навчання, виховання й розвиток школярів засобами музики.

З урахуванням важливості інструментально-виконавського аспекту у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва виникає потреба в дослідженні теоретичних основ викладання дисципліни «Основний музичний інструмент».

Аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблеми показав, що в наукових і навчально-методичних працях розкрито різні аспекти підготовки студентів-інструменталістів у системі професійної музичної освіти (Л. Баренбойм, О. Гольденвейзер, М. Давидов, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинський, В. Стеценко, А. Шапов та інші) та музично-педагогічної освіти (О. Андрейко, Л. Арчажникова, Н. Гуральник, Л. Гусейнова, В. Кучерук, М. Мойсєєва, О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Пляченко, В. Пустовіт, В. Федоришин, Г. Ципін, О. Шрамко, М. Шумський, О. Щолокова, Д. Юник та інші). Проте, теоретичні основи викладання інструментально-виконавської дисципліни у класичних і педагогічних університетах ще недостатньо досліджені, що доводить актуальність нашого наукового пошуку.

Мета статті – проаналізувати завдання, зміст та визначити педагогічно доцільні принципи викладання дисципліни «Основний музичний інструмент» з метою удосконалення цього процесу в системі університетської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемі викладання дисципліни у вищих педагогічних і мистецьких навчальних закладах присвячено немало наукових досліджень та методичних розробок. Окремі розділи цієї галузі педагогічної науки складають зміст професійної підготовки магістрантів – майбутніх викладачів музичних дисциплін. Однак, деякі аспекти, що забезпечують успішність викладання дисципліни у класичних і педагогічних університетах, потребують наукового обґрунтування.

Підготовка майбутніх учителів до інструментально-виконавської діяльності здійснюється в індивідуальній, груповій та колективній формах на заняттях з основного й додаткового музичних інструментів, концертмейстерського (ансамблевого) й оркестрового класів, а також знаходить практичну реалізацію набутих умінь на заняттях з вокально-хорових дисциплін, фахових методик, у виконавській та педагогічній практиці студентів, що

відображено в навчальних програмах різних років [1; 2; 3; 5; 7; 8].

Практична інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в опануванні специфічних інструментально-виконавських умінь, які забезпечують успішність музично-педагогічної діяльності в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Ці навички прищеплюються у класах основного музичного інструмента (розвиток техніки гри на музичному інструменті), хорового диригування та практикуму роботи з хором (де обов'язковим є виконання на фортепіано хорових партитур із застосуванням специфічних аплікатурних прийомів, які забезпечують плавне з'єднання акордів без педалі), методики викладання вокалу (однією із програмних вимог з цієї дисципліни є вміння грати вокальні вправи гармонічної та гомофонно-гармонічної фактури з модуляціями у всі тональності), методики загальної музичної освіти (на заняттях з якої студенти застосовують практичні навички роботи над музичними творами шкільної програми).

Відтак, у викладанні інструментально-виконавських дисциплін обов'язковою і необхідною є міждисциплінарна взаємодія, що відповідає поліаспектній діяльності шкільного вчителя музики. А формування фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва неможливе без опанування навичок інструментального виконавства.

Питома вага в інструментально-виконавській підготовці студентів музично-педагогічної спеціальності належить навчальній дисципліні «Основний музичний інструмент». Викладання цієї дисципліни у педагогічних і класичних університетах має ґрунтуватися на дидактичних і художньо-естетичних принципах. До дидактичних принципів дослідники цього процесу [4; 5; 6; 8] відносять: професійно-педагогічну спрямованість навчання; науковість; систематичність; послідовність; доступність; педагогічну доцільність застосованих форм, методів і засобів навчання; зв'язок теорії і практики тощо. Дотримання художньо-естетичних принципів в інструментальному класі вбачають у: єдності інтелектуальної, естетичної і духовної сфер діяльності студентів; єдності художнього і технічного; художній цінності, жанровій і стильовій різноманітності та поліфункціональності навчального репертуару.

Завдання викладання дисципліни «Основний музичний інструмент», в узагальненому вигляді в системі університетської освіти, сформульовано у навчальних програмах та методичних працях вітчизняних і зарубіжних науковців. До них віднесено: опанування студентом техніки гри на музичному інструменті в процесі засвоєння гам, вправ, етюдів і творів різних форм, стилів, жанрів; оволодіння інтерпретаційними вміннями; розвиток музичних здібностей студента; формування педагогічного репертуару та засвоєння методів роботи над музичним твором; розвиток інтелектуальної, естетичної і духовної сфер студента на високохудожніх зразках вітчизняної і зарубіжної музики; формування виконавської манери та сценічної культури студента [1; 3; 4; 5; 6; 8].

Реалізація цих завдань покладена на викладача основного музичного інструмента, який має володіти фаховими компетенціями, необхідними для виконання своїх професійних функцій. Науковці виокремлюють п'ять професійних функцій викладача основного музичного інструмента – навчальну, розвивальну, виховну, художньо-творчу та науково-методичну [6, с. 10]:

1. Навчальну функцію викладач здійснює на аудиторних заняттях з основного музичного інструмента в процесі: а) пояснення студентові основних категорій і понять сольного інструментального виконавства (виконавська постановка, апікатура, штрихи, звуковедення, інтонація, динаміка, агогіка; стиль, жанр, форма, інтерпретація тощо); б) формування й удосконалення інструментальних навичок студента засобами вивчення творів навчальної програми; в) підготовки студента до концертно-виконавської, педагогічної та культурно-освітньої діяльності (формування сценічного досвіду студента у процесі концертних виступів; реалізація студентом набутих знань і вмінь у процесі проходження педагогічної практики тощо).

2. Розвивальну функцію викладач основного музичного інструмента реалізує у навчальній та позанавчальній діяльності, що забезпечує: а) розвиток музичних здібностей студента (музична пам'ять; музичний слух – гармонічний, мелодичний, поліфонічний, архітектонічний, темброво-динамічний; відчуття метроритму тощо); б) розвиток інструментально-виконавських умінь і навичок студента (розвиток вправності

пальців у процесі вивчення гам, вправ та етюдів; володіння різними штрихами й апікатурними прийомами; володіння засобами музичної виразності у процесі виконання творів навчальної програми; формування інтерпретаційних умінь студентів тощо); в) збагачення репертуару студента творами різних стилів і жанрів; г) розвиток емоційної і духовної сфери студента на аудиторних заняттях, у процесі самостійної роботи та концертних виступів.

3. Виховна функція викладача-інструменталіста полягає у вихованні у студентів: а) власного виконавського стилю; б) навичок самоосвіти, самовдосконалення та самоорганізації; в) навичок педагогічного спілкування; г) артистизму і сценічної культури.

4. Художньо-творчу функцію викладач реалізує засобами: а) інтерпретації музичних творів; б) створення перекладень, обробок та аранжувань творів для виконання на певному музичному інструменті; в) культурно-освітньої, концертно-виконавської, композиторської діяльності.

5. Науково-методична функція забезпечує: а) опрацювання викладачем навчально-методичної, науково-педагогічної і мистецтвознавчої літератури; б) навчання студентів та надання їм методичної допомоги у засвоєнні виконавських навичок і теоретичних положень у сфері інструментального виконавства.

Виконання означених функцій потребує від викладача основного музичного інструмента володіння комплексом фахових компетенцій. Їх структуру і зміст Т. Пляченко визначила у такий спосіб: 1) інструментально-виконавські компетенції (вільне володіння музичним інструментом, який викладає; здатність до музично-педагогічної та концертно-виконавської діяльності); 2) історико-теоретичні компетенції (знання історії та традицій вітчизняної і зарубіжної інструментальних шкіл; знання теоретичних основ інструментального виконавства); 3) музично-педагогічні компетенції (знання програмових вимог з основного музичного інструмента; знання змісту навчальної дисципліни, принципів і методів її викладання); 4) методичні компетенції (володіння методикою навчання гри на музичному інструменті; знання методів роботи над гами, вправами, етюдами, творами великої і малої форм); 5) проєктивні та конструктивні компетенції (проєктування, добір і

систематизація навчального репертуару для проведення індивідуальних занять з основного музичного інструмента зі студентами з різним рівнем довузівської підготовки; розроблення плану самостійної роботи студента над програмним матеріалом тощо); 6) дослідницькі компетенції (здатність викладача здійснювати науково-методичну та художньо-творчу роботу з фаху – досліджувати історичні, мистецтвознавчі й педагогічні основи інструментального виконавства); 7) функціональні компетенції (наявність досвіду роботи з фаху, здатність і готовність виконувати функції викладача основного музичного інструмента) [6, с. 11].

Слід зауважити, що удосконалення всіх вищеперерахованих компетенцій викладача основного інструмента постійно відбувається в умовах Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. Так, викладачі, старші викладачі, доценти та професори кафедри інструментально-виконавської майстерності постійно підвищують свої фахові компетенції у процесі проходження різних видів стажувань: фахового, дидактичного, дослідницького та лідерського, а також вивчаючи інформаційні комп'ютерні технології, іноземні мови. Така продумана система фахової перепідготовки викладача дає свої позитивні результати. Так, на кафедрі з кожним роком все більше науковців-викладачів на постійній основі займаються науковими дослідженнями в галузі музичної освіти, мистецтвознавства, музичної педагогіки; збільшилась кількість наукових статей, що надруковані в збірниках зареєстрованих в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google Scholar, Scopus, WOS; викладачі постійно беруть участь в науково-практичних конференціях в Україні та за її межами; розробляються нові програми, створюються методичні посібники, підручники та хрестоматії, що покращує навчально-методичну роботу викладача в класі основного музичного інструмента; студенти й магістранти стають переможцями різних всеукраїнських та міжнародних конкурсів.

На завершення зазначимо, що дотримання у практичній діяльності наведених теоретичних положень уможливить викладання інструментально-виконавських дисциплін на науковій основі, що забезпечить ефективність цього процесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Проведене нами дослідження дає змогу констатувати, що:

- 1) формування фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва неможливе без опанування навичок інструментального виконавства;
- 2) викладання інструментально-виконавських дисциплін у системі університетської освіти має здійснюватись на наукових засадах з дотриманням загальнонаукових, дидактичних і спеціальних музичних принципів навчання;
- 3) ефективність освітнього процесу в інструментальних класах університету залежить від рівня підготовки студента та спроможності викладача сформувати необхідні для інструментально-виконавської діяльності компетентності.

Наведені у цій статті теоретичні положення не вичерпують усіх аспектів порушеної проблеми. Перспективним, на наш погляд, є дослідження процесу інтеграції інструментально-виконавських навичок у вокально-хорову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гуральник Н. П. Комплект типових навчальних програм з дисципліни «Основний музичний інструмент – фортепіано»: для студ. вищих навч. закладів музичної галузі в структурі педагогічної освіти / Н. П. Гуральник. – [2-е вид., доп.]. – К. : НПУ, 2007. – 86 с.
2. Концертмейстерський клас і ансамбль : програма (для музично-педагогічних факультетів та факультетів підготовки вчителів початкових класів і музики педагогічних інститутів) [укл. А. Болгарський, М. Моїсєєва]. – К. : УДПУ, 1997. – 23 с.
3. Методика преподавания музыкального инструмента // Программы педагогических институтов [для специальности № 2119 «Музыка»] / сост. Ю. П. Ариаутов, Е. А. Бодина, Л. Г. Вехмянин, Э. Ф. Новикова, А. А. Трифонов ; отв. ред. Г. М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1987. – Сб. 15. – С. 50–93.
4. Олексюк О. М. Методика викладання гри на народних інструментах : навчальний посібник / О. М. Олексюк. – К. : ДАКККиМ, 2004. – 135 с.
5. Основной музыкальный инструмент (фортепиано) // Программы педагогических институтов [для специальности № 2119 «Музыка»] / сост. Л. Г. Арчажникова, Т. И. Евсеева. – М. : Просвещение, 1983. – Сб. 14. – С. 3–30.
6. Пляченко Т. М. Наукові засади викладання основного музичного інструмента в умовах університетської освіти / Т. М. Пляченко // Ars musicae: музично-освітологічний дискурс : зб.

наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; редкол.: О. М. Олексюк (голов. ред.), Л. Л. Хоружа (заст. голов. ред.), І. Кевішас та ін. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – № 1. – С. 9–13.

7. Пустовит В. И. Концертмейстерская подготовка студентов музыкально-педагогического факультета: метод. пособие / В. И. Пустовит. – Минск: Минский гос. пед. институт, 1985. – 42 с.

8. Программы педагогических институтов. Основной музыкальный инструмент (фортепиано) для специальности 03.05.00 «Музыка» / сост. Г. Н. Падалка, Н. И. Плешкова. – К.: РУМК, 1991. – 28 с.

REFERENCES

1. Huralnyk, N. P. (2007). *Komplekt typovykh navchalnykh prohram z dystsyplyny «Osnovnyy muzychnyy instrument – fortepiano»*. [A set of typical study programs in the discipline «Basic musical instrument – piano»]. Kyiv.

2. *Kontsertmeysterskyi klas i ansambl* (1997): prohrama (dlya muzychno-pedahohichnykh fakultetiv ta fakultetiv pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv i muzyky pedahohichnykh instytutiv). [Concert class and ensemble: program (for music and pedagogical faculties and faculties of primary school teachers and music teachers)]. Kyiv.

3. *Metodika prepodavaniya muzykalnogo instrumenta* (1987). [Methods of teaching musical instrument]. Moscow.

4. Oleksyuk, O. M. (2004). *Metodyka vykladannya hry na narodnykh instrumentakh: navchalnyy posibnyk*. [Methods of teaching games on folk instruments]. Kyiv.

5. *Osnovnoy muzykalnyy instrument (fortepiano)* (1983). [The main musical instrument (piano)]. Moscow.

6. Plyachenko, T. M. (2014). *Naukovi zasady vykladannya osnovnoho muzychnoho instrumenta v umovakh universytetskoy osvity*. [Scientific principles of teaching the basic musical instrument in the conditions of university education]. Kyiv.

7. Pustovit, V. I. (1985). *Kontsertmeysterskaya podgotovka studentov muzykalno-pedagogicheskogo*

fakulteta: metod. Posobiye. [Accompanist training students of the music and pedagogical faculty: method. manual]. Minsk.

8. *Programmy pedagogicheskikh institutov. Osnovnoy muzykalnyy instrument (fortepiano) dlya spetsialnosti 03.05.00 «Muzyka»* (1991). [Programs of pedagogical institutes. The main musical instrument (piano) for the specialty 03.05.00 «Music»]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: проблеми формування виконавської компетентності у теорії та методиці інструментального навчання у вищій школі.

БУТЕНКО Тетяна Максимівна – викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: проблеми формування виконавської компетентності у теорії та методиці інструментального навчання у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LIASHENKO Olga Dmitrievna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school.

BYTENKO Tetiana Maksymivna – Lecturer of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2019 р.